

НАВЧАННЯ ЯПОНСЬКОЇ МОВИ Й КУЛЬТУРИ

УДК 811.521:378.147(045)

DOI: <http://doi.org/10.32589/2412-9283.40.2024.309843>

НАВЧАННЯ ЯПОНСЬКОГО МОНОЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ ЗАСОБАМИ ЯПОНСЬКОЇ КОМІЧНОЇ ОПОВІДІ РАКУГО

Грикун Ю. О.

yuliia.hrykun@knlu.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1967-6284>

Київський національний лінгвістичний університет

Дата надходження 20.05.2024. Рекомендовано до друку 24.06.2024.

Анотація. Статтю присвячено питанню формування іншомовної комунікативної компетенції в говорінні, зокрема навчання японського монологічного мовлення на основі японських комічних оповідей ракуго. У статті докладно розглянуто особливості японського жанру ракуго, його відмінності від популярного жанру “стендап-комеді” та чинники, що викликають комічний ефект. Кваліфіковано ці оповіді як засіб едьютейнменту. Вони є цікавим матеріалом для навчання японського монологічного мовлення завдяки багатству лінгвальних і культурологічних елементів та “дуалістичній” природі – наявності специфічних елементів японського гумору та універсального гумору, що полегшує сприйняття матеріалу. Завдяки цьому оповіді ракуго використовують у навчанні японського мовлення іноземних студентів. У дослідженні з’ясовано, що ці оповіді являють собою специфічну форму монологу з елементами діалогу / полілогу. Також розглянуто тип оповіді кобанаші як спрощену версію ракуго, окреслено її особливості та переваги, особливо на початковому етапі навчання японської мови.

Ключові слова: іншомовна комунікативна компетентність, японська комічна оповідь ракуго / кобанаші, монологічне мовлення / монолог, едьютейнмент, гумор

Hrykun Yu. Kyiv National Linguistic University

Teaching Japanese Monologue Speech through Japanese traditional comic storytelling Rakugo

Abstract. Introduction. Teaching monologue speech in a foreign language has been one of the key methods for developing foreign language communicative competence. Japanese traditional stories, known as rakugo are effective tools for teaching Japanese monologue speech due to their richness in linguistic and cultural information and humorous elements. **Purpose.** The article aims to explore the potential of Japanese rakugo stories as a means of edutainment from linguistic and cultural perspectives. It investigates the mechanisms of comic effects and their effectiveness in forming foreign language communicative competence. **Methods.** The research includes an analysis of the history of rakugo stories, the peculiarities of their structures and elements that create comic effects, and the differences between rakugo and the “stand-up comedy” genre. The study also describes the simplified version of rakugo, “kobanashi.” **Results and Conclusion.** Analyzing Japanese rakugo stories from linguistic, cultural, and foreign language teaching methodologies, they are classified as a specific type of monologue speech that includes elements of dialogue/polylogue with an entertaining function. Due to the presence of both Japanese and universal humor elements, rakugo stories are considered effective edutainment tools for teaching Japanese to foreign students, since the elements of universal humour contribute to easier comprehension of those. kobanashi is recommended primarily for beginners, while rakugo stories are more suitable for intermediate to advanced learners of Japanese.

Keywords: foreign language communicative competence, Japanese traditional comic stories rakugo, kobanashi, monologue, edutainment, humor

Постановка проблеми. Як відомо, у системі навчання іноземних мов і культур виокремлюють низку методів та підходів, якими послуговуються викладачі в освітньому процесі. Відповідно до компетентнісного підходу акцентується увага на розвитку та формуванні в учнів / студентів ключових компетентностей, іншомовної зокрема, та на результаті освіти, а саме здатності учнів практично діяти в конкретних ситуаціях (Бігич та ін., 2013, с. 81–84). Формування іншомовної комунікативної компетентності у всіх видах мовленнєвої діяльності (аудіюванні, говорінні, читанні, письмі, перекладі/медіації) є дуже важливим, адже саме завдяки такій компетентності учні / студенти набувають здатності успішно виконувати завдання взаєморозуміння і взаємодії з носіями мови, що вивчається, згідно з нормами і культурними традиціями в умовах прямого й опосередкованого спілкування (Бігич та ін., 2013, с. 91). Серед перелічених вище видів мовленнєвої діяльності особливу увагу звернемо на говоріння, яке представлено діалогічним і монологічним мовленням, оскільки усне мовлення являє собою інструмент спілкування, що здійснюється головно завдяки безпосередній комунікації з людьми, тож володіння іноземною мовою на належному рівні, особливо в сучасних ринкових умовах, є надзвичайно важливим для формування іншомовної комунікативної компетентності (Бабич, 1990, с. 22; Мельник & Озарко, 2018, с. 40). Ураховуючи те, що останнім часом поглиблюються контакти з Японією в різних галузях, фокус нашої уваги буде спрямовано на проблему формування іншомовної комунікативної компетентності в японській мові, оскільки вміння створювати монологічні висловлення вважають таким, що потребує значно більших зусиль, ніж уміння вести діалог, та вимагає більшого інформаційного потенціалу мовця, ніж слухача (Мельник & Озарко, 2018, с. 40). Як один із засобів формування іншомовної компетентності в японському монологічному мовленні ми розглядатимемо ракуго – японський традиційний жанр комічної оповіді, який, з одного боку, можна розцінювати як такий, що має лінгвокультурний потенціал, а з іншого – як елемент едьютейнменту, який допомагає зробити процес навчання цікавішим завдяки гумористичній компоненті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання навчання іншомовного монологічного мовлення вивчали багато дослідників: О. Б. Бігич, А. Кардаш, К. Костюченко, Н. М. Куценко, О. А. Мельник, І. І. Озарко, К. Ю. Перепелиця, Т. О. Петрова, І. В. Ставицька, Т. С. Токарева, О. М. Устименко, О. М. Шерстюк та ін. (у вітчизняному методичному дискурсі), J. Davis, Luz María Muñoz de Cote Gudiño, B. P. Krisdiana, Klaudia Pauliková та ін. (в іноземному методичному дискурсі). Проблема навчання усного японського монологічного мовлення на початковому етапі студентів мовних спеціальностей детально вивчалася українською дослідницею О. В. Асадчих. Залученню ракуго до процесу навчання японського монологічного мовлення присвячено праці таких дослідників, як Е. Ігараші, К. Йонемото, К. Кавасакі, М. Морі, К. Ода, Т. Сакаї, Н. Хамада, К. Хатаса та ін. Українські науковці здебільшого вивчали ракуго як японський традиційний літературний / театральний жанр або з погляду лінгвальних / стилістичних особливостей (Т. С. Білянina, А. Богданова, Ж. І. Бортнік, М. С. Грабовська), проте в українському методичному дискурсі залученню комічних оповідей ракуго до процесу навчання монологічного мовлення зокрема не розглянуто.

Мета нашого дослідження полягає в тому, щоб з'ясувати потенціал комічних оповідей ракуго з лінгвокультурного погляду та як елемента едьютейнменту, зокрема дослідити механізми створення комічного ефекту, визначити їхні особливості та ефективність у формуванні іншомовної комунікативної компетентності студентів, що вивчають японську мову.

Виклад основного матеріалу. Іншомовну комунікативну компетентність розглядають як здатність до реалізації різних видів мовленнєвої діяльності (аудіювання, говоріння, читання, письма та перекладу/медіації) у життєвоважливих для певного віку сферах і ситуаціях спілкування, а іншомовна компетентність у говорінні є однією з її складників (Бігич та ін., 2013, с. 91). Виокремлюють два види усномовленнєвої діяльності: діалог і монолог (Костюченко, 2015, с. 463). Наше дослідження стосується навчання японського монологічного мовлення, тож насамперед розглянемо визначення монологу. Зазначимо, що питання навчання монологічного мовлення іноземною мовою привертає увагу багатьох фахівців з навчання іноземної мови і культури. Наведене нижче визначення монологу, на наш погляд, повністю віддзеркалює його сутність та потенційні труднощі, на які слід зважати під час навчання.

Монолог – це форма активної мовленнєвої діяльності, яка здійснюється однією особою, адресується необмеженій кількості слухачів та не передбачає зворотньої вербальної реакції, тобто метою монологу є не обмін думками, а передача інформації від мовця до слухача. Вдалий монолог передбачає володіння хорошою пам'яттю, високим рівнем зосередженості мовця, а також чіткості та повноти висловлювання. Ця форма мовленнєвої діяльності передбачає більш логічне та послідовне мислення, ніж у процесі діалогу, що є вагомою його особливістю, яка відрізняє монолог від інших форм мовлення (Кардаш, 2015, с. 55; Мельник & Озарко, 2018, с.40). Також звернемо увагу на переваги та недоліки монологічного мовлення, які виокремила К. Паулікова (2019). До його переваг належать: * поліпшення мислення іноземною мовою; * невикористання рідної мови; * розвиток уміння більш вільно висловлюватися; * розвиток уміння висловлюватися більш точно; * підвищення рівня складності промови (complexity); * підвищення рівня впевненості; * якісне представлення нової інформації іноземною мовою, що вивчається. Недолік: * потребує надзвичайно багато часу (с. 90). Останній, на нашу думку, зумовлений такими чинниками, як композиційна складність, логічне та послідовне викладення змісту, дотримання граматичних правил тощо, які пов'язані з підвищеним навантаженням на пам'ять, мислення та мовотворчі механізми і які є результатом підготовки до монологу (Мельник & Озарко, 2018, с. 41).

Серед комунікативних функцій монологічного мовлення виокремлюють такі: 1) інформативна; 2) впливова; 3) експресивна (емоційно-виразова); 4) розважальна – виступ людини на сцені чи серед друзів для розваги слухачів (наприклад, художнє читання, розповідь у неофіційній бесіді); 5) ритуально-культува, причому кожній з них притаманні особливі мовні засоби вираження думки, відповідні психологічні стимули та мета висловлювання. Із зазначених вище причин кожне монологічне висловлювання має власну певну структуру, а ситуація, у якій воно виникає, зумовлюватиме його форму та зміст (взято з джерел: Підручна, 2006, с. 141; Токарева, 2020, с. 147; Мельник & Озарко, 2018, с. 40–41).

Відомо декілька класифікацій, за якими можна виокремити монологи різних видів, виходячи з таких критеріїв, що вважають основними в методиці:

1) **зміст мовленнєвої діяльності:** опис, повідомлення, розповідь;
2) **ступінь самостійності:** передання вивченого напам'ять, переказ, власне висловлювання;

3) **ступінь підготовленості мовлення / висловлювання:** підготовлений, частково підготовлений та непідготовлений монолог (виділено – Ю. Г.) (взято з джерела: Токарева, 2020, с. 147).

Критерії 2) і 3), як видно, докладніше описують різновиди монологічних висловлювань з п. 1).

Таким чином, виходячи зі сказаного вище, японські комічні оповіді ракуго, які ми розглядатимемо як засіб навчання японського монологічного мовлення, за змістом можна кваліфікувати як *розповідь*, що виконує насамперед *розважальну* функцію. Саме розважальна функція дає підставу розглядати ці монологи як засоби едьютейнменту, навчально-розважальної технології, яку дедалі частіше використовують під час освітнього процесу і вважають достатньо ефективною на всіх етапах навчання. Дослідниці Л. Павлова та О. Сергеева (2014) зазначають, що роль гумору в аудиторії є складною і багатогранною, а також те, що інформацію, подану в гумористичній манері, запам'ятовують краще, ніж інформацію, подану серйозно, – таким чином така інформація полегшує процес когнітивного опрацювання, допомагаючи зберегти її в довгочасній пам'яті (Павлова & Сергеева, 2014, с. 140-141).

Передовсім коротко окреслимо особливості японського жанру комічної оповіді ракуго. Ще за часів епохи Хейан (VIII–XII ст.) японці любили гумористичні оповіді. Так, достеменно відомо, що комедійний жанр мандзай, який представлено гумористичними діалогами, зародився саме в ту добу (Грикун, 2022, с. 55). В епоху Хейан промови буддистських монахів (з певною моралістичною настановою), що поширювали вчення Будди, мали деякі елементи комічної оповіді ракуго (метою цього було привернути увагу публіки), хоча на той час ракуго ще не виокремився як жанр (Rakugo: The Traditional Art of Storytelling; Богданова, 2011, с. 10; Tanaka, 1993, р. 19–20).

Отже, ракуго (яп. 落語) являє собою традиційний сценічний літературний та театральний жанр комічної оповіді, що зародився наприкінці доби Муромачі – на початку доби Адзучі-Момояма (остання чверть XVI ст.) та почав оформлюватися як жанр у добу Едо (XVII ст. ~) (落語の歴史について). Особливістю цього жанру є те, що історію представляє слухачам та глядачам лише **один** актор (落語家 ракугока) – професійний оповідач, при цьому розповідь будується головню на діалогах / полілогах, у яких можна спостерігати все різноманіття живої розмовної мови: діалектизми, архаїзми, гру слів (駄洒落 *dajare*), що безпосередньо являє собою гумористичну компоненту, різні соціальні діалекти в різноманітних ситуаціях. Ми кваліфікували ракуго як розповідь (*монолог-розповідь* визначають як динамічний тип монологічного висловлювання, у якому розповідають про розвиток подій, пригод, дій, при цьому дійсність сприймається в процесі її розвитку та зміни в хронологійній послідовності (Підручна, 2006, с. 141)), проте, оскільки насправді, як ми зазначали вище, ці комічні оповіді частіше являють собою діалоги / полілоги у виконанні однієї особи, цей монолог можна спробувати кваліфікувати як такий, що має елементи діалогу / полілогу, що саме і становить специфіку японського гумору. У цьому зв'язку цікаво згадати думку деяких дослідників стосовно того, що в науковому контексті поняття монологічне мовлення не вживають. Цю суперечність можна пояснити тим, що будь-яке спілкування (що і являє собою мету навчання) є діалогічним за своєю сутністю, оскільки в ньому завжди беруть участь дві сторони: не лише той, хто говорить, а й той, для кого говорять. Виходячи з цього, кожне висловлювання має певну спрямованість або мету (взято з джерела: Ставицька & Куценко, 2016, с. 16). Наше визначення монологів ракуго в цьому ракурсі дещо переплітається з вищезазначеним міркуванням.

У цьому зв'язку зауважимо, спираючись на думку дослідника Г. Вааге (2016), що японський гумор ґрунтується на діалозі/дискусії (やりとり *yaritori*), жарт створюється завдяки взаємодії “нетями” (「ボケ」 *boke*) та “прагматика” / “розумника” (「ツッコミ」 *tsukkomi*), причому “присутність” “прагматика” / “розумника” (「ツッコミ」

tsukkomi) є обов'язковою на відміну від західного гумору (Vaage, 2016, p. 12-13; Грабовська & Біляніна, 2017, с. 32). Тож можна сказати, що останнє є невід'ємною складовою частиною японських гумористичних сцен (і гумористичних діалогів мандзай, й оповідей ракуго). Для кращого розуміння особливостей японського гумору наведемо ілюстративну схему того, що саме являє собою основний чинник, який сприяє створенню комічного ефекту:

Японія:	“прагматик” / “розумник” (「ツッコミ」 <i>tsukkomi</i>)
Захід (Америка):	панчлайн (кульмінаційний момент)

Схема 1. (Vaage 2016, p. 13)

Також цікавою особливістю ракуго є й те, що на сцені (高座 *kouza*) відсутні декорації, а з реквізитів оповідач послуговується такими традиційними предметами, як віяло (扇子 *sensu*) та рушник (手拭い *tenugui*), які допомагають йому зображати різні об'єкти (так, віяло може використовуватися для зображення звукових ефектів або для репрезентації паличок для їжі, ножа, листа, лампи тощо, а рушник – для зображення книги, мотузки, гаманця тощо), а саму оповідь він, одягнений у кімоно, веде, сидячи на подушці (座布団 *zabuton*) у традиційній позі (正座 *seiza*). Кожного з героїв історії оповідач зображає за допомогою жестів, рухів, інтонацій – мистецтво оповіді шліфувалося впродовж століть. Оскільки традиційно оповіді ракуго не фіксували на письмі, а передавали від майстра до учня в усній формі (учень, ставши згодом майстром, міг вдаватися до імпровізації, доповнювати виступ своїми жартами, переосмислювати твір), саме усна форма ракуго є спонтанною, як і саме мовлення, і являє собою акт творчості виконавця. Проте останнім часом ракуго з'явилися також у письмовій формі, хоча найдавніша збірка оповідей ракуго “醒睡笑” *Seisuishou* (досл. з яп. “Смішні історії, щоб прогнати сон”) датована 1623 р., що, на нашу думку, може слугувати добрим зоровим опертям під час навчання японського монологічного мовлення на матеріалі цих гумористичних оповідей. (落語の歴史について; What is Rakugo?; Богданова, 2011, с. 9-10; Tanaka, 1993, p. 66).

Фото 1. Оповідач ракуго
(фото з інтернету)

Фото 2. Атрибути оповідача
ракуго (фото з інтернету)

Також важливо зауважити, що виокремлюють оповіді ракуго класичні / традиційні (古典落語 *koten rakugo*), що були популярними впродовж доби Едо до кінця доби Мейджі (XVII – початок XX ст.) і нові /сучасні (新作落語 *shinsaku*

rakugo), що з'явилися пізніше, до того ж і перші, і останні поділяють на піджанри (такі, як фарс (落とし話 *otoshi banashi*), жахливі історії (怪談話 *kaidan banashi*), драматичні історії (人情話 *ninjou banashi*), історії з музичним супроводом (音曲話 *ongyoku banashi*), історії з елементами вистави (芝居話 *shibai banashi*)) (Tanaka, 1993, p. 64). Зважаючи на все описане вище, ми поділяємо думку М. Грабовської та Т. Біляніної стосовно того, що оповіді ракуго, з одного боку, охоплюють усі грані японського гумору, включаючи в себе стереотипні ролі, комунікаційні засоби, які поєднуються із власним стилем розповіді майстра, а з іншого – дають змогу глибоко відстежувати національні особливості та традиції японців (Грабовська & Біляніна, 2017, с. 33). Таким чином, комічне являє собою невід'ємну частину національної культури і є продуктивною сферою для досліджень мовної картини світу (Бассай, 2016, с. 4).

У процесі навчання японського монологічного мовлення засобами ракуго також важливо зважати на структуру, що має цей тип оповіді. Оповіді ракуго зазвичай складаються з трьох частин:

1) вступ (まくら *takura*), який може містити короткий жарт 小噺 *kobanashi* (як підготовку до основної історії);

2) основна частина – власне історія (話 *hanashi* / 本題 *hondai*), яка може містити くすぐり *kusuguri* (яп. лоскотання) авторські жарти (часто в поєднанні з такими невербальними засобами, як інтонація та міміка виконавця), що являють собою невеликі відступи від основної історії, інтерпретації і розвиток основного сюжету (ці елементи не фіксуються в письмовій формі), що є одним з елементів привнесення комічності навіть у знайому (класичну) оповідь;

3) завершальна частина, закінчення (下げ *sage* або 落ち *ochi*, що дослівно з яп. “падіння” – тобто натяк на раптову розв'язку, що також створює комічний ефект). Тут принагідно зазначимо, що завершальні частини можуть бути різних типів: неочікувана розв'язка (途端オチ *totan ochi*), “закручена” розв'язка, що змушує замислитися (考えオチ *kangae ochi*), розв'язка з використанням каламбуру / мовної гри (地口オチ *jiguchi ochi*), розв'язка, де все ніби “перевертається з ніг на голову” (逆さオチ *sakasa ochi*), розв'язка, де герой дізнається, що його обдурили / пошили в дурні (間抜けオチ *manuke ochi*) тощо (Богданова, 2011, с. 10–11; Грабовська & Біляніна, 2017, с. 30; Tanaka, 1993, p. 65; <http://www.geikyo.com/beginner/repertoire.html>).

Необхідно зауважити, що кожна з цих частин, як зазначають М. Грабовська та Т. Біляніна (2017), може мати свої лінгвостилістичні особливості, як-от: наявність ввічливих / простих форм, діалектизмів, архаїзмів тощо, що допомагає у вивченні цих аспектів у контексті.

Новітні оповіді цього жанру можуть не дотримуватися вказаної структури – під впливом телебачення та ЗМІ вони набули схожості із західними гумористичними сценками в жанрі стендап (англ. stand-up comedy), часом являючи собою лише жарт, а не цілу історію (за: Tanaka, 1993, p. 65). Проте, як зазначає А. Богданова, незважаючи на те, що в жанрі ракуго, який у західних країнах називають навіть “sit down comedy” (через те, що актор веде оповідь сидячи – Г. Ю.), багато спільного із вищезгаданою популярною “стендап-комеді”, між ними є такі відмінності: майстер ракуго ніколи не висловлює зі сцени своїх власних думок і вражень, як і не оповідає історій від третьої особи, тож ракуго подібне до театральної вистави, яку грає один актор (Богданова, 2011, с. 9). Щороку молоді майстри ракуго створюють нові історії про сучасну Японію та зміни, які відбуваються в її суспільстві (Грабовська & Біляніна, 2017, с. 33). Тож матеріалом навчання японського монологічного мовлення слугуватимуть здебільшого новітні оповіді

ракуго, оскільки вони є більш компактними порівняно з класичними¹, а їхні сюжети є більш сучасними.

Зазначимо, що обрані нами для навчання монологічного мовлення оповіді ракуго являють собою навчальний матеріал гумористичного жанру, а гумор, як відомо, допомагає створити позитивне ставлення та гарний настрій на заняттях з іноземної мови, крім цього, може знизити емоційну напругу в групі завдяки спільно пережитим позитивним емоціям, а також підвищити інтерес студентів до предмета, що врешті сприятиме швидшому та кращому запам'ятовуванню матеріалу (Праско, 2012). До того ж, як зауважують Л. Павлова та О. Сергєєва (2014), використання різних типів гумору викладачами і з метою проілюструвати навчальний матеріал, і з метою зробити заняття з іноземних мов більш цікавими, емоційно насиченими, безпосередніми і комфортними для вивчення іноземних мов сприяє не лише формуванню та активізації пізнавального інтересу у студентів, а й підвищує їхню внутрішню мотивацію (с. 141).

Гумор умовно ділять на кілька категорій:

1) *заздалегідь підготовлені гумористичні текстові матеріали* – анекдоти, оповідання, що зазвичай використовуються викладачами іноземних мов для відпрацювання різних аспектів мови: фонетики, лексики, граматики, аудіювання тощо;

2) *спонтанний цілеспрямований розмовний гумор* (вербальний і невербальний), що використовується в процесі спілкування, для емоційного зняття напруги в аудиторії – анекдоти, забавні історії, гра слів², іронія тощо;

3) *нецілеспрямований, або випадковий гумор* (типи: фізичний і лінгвістичний), що здебільшого являє собою результат висловлювання або дії, які з самого початку не мали бути смішними: неправильне написання, використання і вимова слів, випадкова перестановка звуків, або “спунеризми”, що може привернути увагу студентів до певних мовних аспектів (взято з джерела: Павлова & Сергєєва, 2014, с. 140–141).

Оповіді ракуго можна розглядати як спонтанний цілеспрямований розмовний гумор (п. 2). До того ж можна додати, що як гумористичний текст ракуго виконує головно такі функції, як *розважальна* (прагнення розсмішити адресата, причому сміх, викликаний таким текстом, приносить задоволення обом – і адресатові, і адресантові), *атрактивна* (як засіб привертання уваги до адресанта) та *творча* (створення цікавих, унікальних мовних шедеврів, що викликають комічний ефект) (Бассай, 2016, с. 17), причому дві останніх, на нашу думку, можна вважати функціями мовологу загалом.

Також цікаво розглянути японський гумор як культурний феномен. К. Ошіма (2006) класифікує гумор за типами відповідно до культурного критерію, згідно з яким культури поділяють на *висококонтекстуальні* (高コンテキスト high context) і *низькоконтекстуальні* (低コンテキスト low context)³. Докладніше: “високий контекст” указує на високу гомогенність нації, на те, що відсоток інформації,

¹ Нараховують приблизно 300 класичних сюжетів ракуго, що залишалися незмінними впродовж століть (Богданова, 2011, с. 10). Також класична оповідь ракуго може тривати понад одну годину.

² У результаті мовної гри з'являються такі комунікативні одиниці, як ігреми, що розглядаються як мовні аномалії на різних рівнях мови: фонологічному, орфографічному, морфологічному, синтаксичному, словотвірному, лексичному, що саме створює комічний ефект. І. Сніховська зазначає, що прийомми утворення ігрем є оперативні механізми цілеспрямованого порушення відповідних мовних норм з метою створення неоднозначності (Сніховська, 2004, с. 140).

³ Уперше класифікацію культур за критерієм “високий контекст” VS “низький контекст” запропонував американський антрополог Е. Холл (1976).

якою спільно володіють її представники, є достатньо великим, і, як зазначає Р. Мацуока (2014), японці схильні скорочувати довжину висловлювання, коли інформація розцінюється як очевидна (приміром, часто опускають займенники 1-ї особи однини) (с. 142–143), проте “низький контекст” означає, навпаки, невеликий відсоток спільної інформації і те, що кожен індивід у цій культурі має власний культурний бекграунд та мислення. Тож суспільство Японії, близько 98 % населення якої є японцями, а отже, являє собою гомогенну націю та культуру, вважається висококонтекстуальним. На відміну від цього вважається, що в низькоконтекстуальних регіонах, населення яких не є гомогенним та не має великого відсотка спільних знань / інформації, гумор має таку рису, як універсальність / узагальненість, тож як результат гумор у низькоконтекстуальних регіонах створюється шляхом відхилення від того, що лежить в його основі, – того, що висвітлює сутність / природу людини, що є добре зрозумілим усім і вважається природним у практично всіх культурах та суспільствах (універсальними темами тут виступають хитрість, нерозумність, скупість тощо). Проте, як зауважує К. Ошіма, класичні оповіді ракуго (古典落語 *koten rakugo*) містять багато елементів, які кваліфікують як елементи універсального гумору, і саме з цієї причини вони здатні розсмішити представників різних культур (大島, 2006, pp. 40–42, 185). Останнє є ще однією причиною використовувати оповіді ракуго як навчальний матеріал, адже незважаючи на те, що вони являють собою втілення японського гумору, у них наявні універсальні гумористичні елементи, що не має надто утруднювати їх розуміння. Також оповіді ракуго мають такі ознаки: 「伝える力」 *tsutaeru chikara* (за визначенням К. Кавасаки (2014, p. 41)), що можна тлумачити як “здатність / здібність передавати свої думки / ідеї”, та 「表現力」 *hyougenryoku* (уміння висловлюватися / досл. з яп. “сила висловлювання”) (за Е. Ігараші, 2022, p. 85). Отже, оповіді ракуго тобто розвивають комунікаційні навички, що робить їх надзвичайно важливим навчальним матеріалом.

Щоправда, з вищеописаних причин оповіді ракуго японські дослідники Е. Ігараші, К. Кавасаки, К. Йонемото та ін. вважають складним матеріалом для студентів-іноземців, тому пропонують зробити ракуго об’єктом вивчення студентів, що мають високий рівень володіння японською мовою (日本語上級学習者). Однак натомість Е. Ігараші, С. Кубота, К. Хатаса пропонують для навчання студентів початкового рівня (тих, хто вивчає японську мову принаймні один рік) 小噺 *kobanashi*, короткі жарти на початку оповіді ракуго (для підготовки до основної історії), що навіть можуть складатися з двох рядків. Цікавим є те, що оповіді ракуго та кобанаші мають спільні риси і 落ち *ochi*, завершальна частина, є обов’язковою¹. До речі, 落ち *ochi* може бути важким для розуміння з таких причин: недостатність фонових знань з культури або лінгвістичні труднощі (оскільки саме в 落ち *ochi* часто використовуються жарти, що потребують достатньо глибокого знання лексики) (Hatasu, 2012, p. 201, 202, 204).

Наведемо переваги кобанаші, які виокремили дослідниці К. Хатаса та С. Кубота (2009):

– кобанаші являють собою дуже коротку історію, тому їх добре запам’ятовують студенти-початківці, не докладаючи надзусиль під час вивчення;

¹ Загалом кажучи, кобанаші можна назвати короткою версією оповіді ракуго (за ієрогліфічним написанням 小噺 *kobanashi* тлумачиться як “маленька оповідь”), оскільки всі оповіді, що мають завершальну частину 落ち *ochi*, вважають оповідями ракуго (<http://www.geikyo.com/beginner/repertoire.html>).

– кобанаші має чітко визначену мету – розсмішити слухача-носія мови і є завершеними. (Те, що метою є розсмішити носія мови, свідчить про наявність національно зумовлених специфічних рис гумору або лінгвальних особливостей, які можуть бути не зрозумілими іноземцям і на які потрібно звернути особливу увагу під час вивчення – Г. Ю.);

- незважаючи на те, що сам жарт є коротким, для того, щоб розпочати розповідь без преамбули, надати їй завершеності та зробити її зрозумілою для слухача, потрібна лінгвістична точність/ правильність вимови та паузації між репліками.

До того ж дослідниці зазначають, що є студенти, які завдяки численним вправам розвивають мовну креативність та поліпшують історії (р. 21).

Е. Ігараші у цьому зв'язку зауважує, що залучення кобанаші в навчання студентів початкового рівня бачиться цілком прийнятним та необтяжливим, оскільки його мета є достатньо зрозумілою, при цьому діалог можна закінчити відразу (маються на увазі надзвичайно короткі історії – Г. Ю.). Тому від студентів очікується, що вони обмірковуюватимуть способи, як найкраще передати інформацію співрозмовнику (Igarashi, 2022, р. 87).

Висновки і перспективи подальших розвідок. Оповіді ракуго являють собою цікавий матеріал для багатьох дисциплін: лінгвістики, культурології, методики навчання іноземних мов і культур. Їх цікаво розглядати у цьому взаємозв'язку, оскільки мовний матеріал може мати екстралінгвальне забарвлення (наприклад, показувати ставлення оповідача, героїв), сама оповідь може містити інформацію про особливості японської культури чи традиції, які можна дослідити в контексті виучуваного тексту ракуго, що також сприяє кращому розумінню менталітету японців. Крім того, з погляду методики навчання іноземних мов і культур сам текст ракуго ми кваліфікували як чітко структурований **монолог-розповідь з елементами діалогу / полілогу**, що має **розважальну** функцію (гумор у ньому відповідає типу *спонтанний цілеспрямований розмовний*), а отже, є засобом едьютейнменту. Описаний вище матеріал може стати гарним прикладом для створення власного монологу в такому стилі – бажано із дотриманням відповідної структури, що, на наш погляд, сприяє формуванню іншомовної комунікативної компетентності, або розвитку *“здібності передавати свої думки / ідеї”* (「伝える力」 *tsutaeru chikara* та 「表現力」 *hyougenryoku*). Останнє передбачає врахування таких прийомів, що створюють комічність: 1) наявність діалогу “боке” (“нетями”) – “цуккомі” (“прагматика” / “розумника”); 2) використання гри слів (駄洒落 *dajare*) та іноді – авторських жартів (くすり *kusuguri*) поза межами сюжету історії; 3) завершальна частина 落ち *ochi* (будь-якого типу) – есенція комічності в оповіді ракуго. Підготовка подібних оповідей вносить у заняття родзинку театралізації, що є елементом едьютейнменту, оскільки це схоже на виступ одного актора, завдання якого не лише зіграти кілька ролей, а й викликати сміх у глядачів за допомогою гри (наскільки це можливо) і певних прийомів. Оскільки ракуго є оповідями, які, з одного боку, репрезентують традиційний японський гумор (це досягається також завдяки особливим прийомам і глибокій контекстуальності), а з іншого – містять елементи універсального гумору, що зрозумілий багатьом безвідносно до культурної належності, вони являють собою ефективний лінгвокультурологічний засіб едьютейнменту. Важливо й те, що навчання японського монологічного мовлення засобами ракуго можна проводити для студентів різних рівнів: у навчання студентів початкового рівня рекомендують залучати коротенькі жартівливі історії кобанаші (невелику частину оповіді ракуго), а в навчання студентів середнього та високого рівня – оповіді ракуго, з чим ми цілком погоджуємося, оскільки так можна

залучати гумор на різних рівнях / етапах навчання. У нашій наступній розвідці ми зробимо спробу описати оптимальні способи їх імплементації в процес навчання японського монологічного мовлення.

ЛІТЕРАТУРА

- Бабич, Н. Д. (1990). *Основи культури мовлення*. Світ.
- Бассай, С. М. (2016). *Мовна репрезентація етнокультурних стереотипів у німецькому побутовому анекдоті* [Неопубл. дис. канд. філол. наук]. Запорізький національний університет.
- Бігич, О. Б., Бориско, Н. Ф., Борецька, Г. Е., Гапонова, С. В., Майер, Н. В., Ніколаєва, С. Ю., Олійник, Т. О., Писанко, М. Л., Сажко, Л. А., Скляренко, Н. К., Смоліна, С. В., Устименко, О. М., Хоменко, Е. Г., Черниш, В. В., Шерстюк, О. М., & Шукліна, С. І. (2013). *Методика навчання іноземних мов і культур: теорія та практика*. Видавничий центр КНЛУ.
- Богданова, А. (2011). Лінгвістичні особливості вираження комічного в японських гумористичних оповідях ракуго. *Мовні і концептуальні картини світу*, 35, 8–12.
- Грабовська, М. С., & Біляніна, Т. С. (2017). Лексико-стилістичні особливості японських гумористичних оповідей ракуго. У *Філологічні науки (частина 2)*. Збірник матеріалів підсумкової наукової конференції студентів та викладачів (с. 30–33). Акцент.
- Гричук, Ю. О. (2022). Освітньо-розважальне відео (комічні сценки в жанрі “мандзай”) як сучасний засіб навчання японської мови. *Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія Педагогіка та Психологія*, 37, 53–63. <https://doi.org/10.32589/2412-9283.37.2022.272897>
- Кардаш, Л. В. (2015). Специфіка монологічного мовлення: психологічний та лінгвістичний аспекти. *Наукові записки Національного університету “Острозька академія”. Серія Філологічна*, 57, 54–58.
- Костюченко, К. (2015). Особливості навчання монологічного мовлення на заняттях англійської мови у ВНЗ. *Наукові записки РВВ КДПУ ім. В. Винниченка. Серія: педагогічні науки*, 135, 135–139.
- Мельник, О. А., & Озарко, І. І. (2018). Розвиток навичок монологічного мовлення через читання професійно-спрямованої літератури як один із шляхів успішного навчання англійській мові у ВТЗН. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*, VI (63), Issue 153, 40–43. <https://doi.org/10.31174/SEND-PP2018-153VI63-09>
- Павлова, Л. В., & Сергеева, О. А. (2014). Гумор в аудиторії: використання та різноманітність форм. *Наукові записки кафедри педагогіки*, XXXV, 136–143.
- Підручна, З. (2006). Навчання спонтанного монологічного мовлення. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Серія: Педагогіка*, 4, 140–144.
- Праско, А. Ю. (2012). Використання елементів гумору в процесі викладання іноземної мови у ВНЗ. В *Методологія та практика лінгвістичної підготовки іноземних студентів: збірник матеріалів міжвузівської науково-практичної конференції*, Харків, 18 квітня 2012 р. (с. 140–141), ХНМУ.
- Сніховська, І. Е. (2004). Когнітивно-прагматичний підхід до аналізу гумористичного тексту. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*, 16, 140–141.

- Ставицька, І. В., & Куценок, Н. М. (Уклад.) (2016). *Методичні рекомендації до навчання іншомовного професійно орієнтованого монологічного мовлення студентів технічних університетів*. НТУУ “КПІ”.
- Токарєва, Т. С. (2020). Монологічне мовлення як засіб реалізації комунікативних цілей при вивченні німецької мови у старших класах закладів загальної середньої освіти. *Наукові записки РВВ КДПУ ім. В. Винниченка. Серія: педагогічні науки, 190*, 146–151.
- Hatasa, K. (2012). Integrating “Rakugo” and “Kobanashi” in Japanese Language Classes at Different Levels. *Japanese Language and Literature, 46*(1), 201–215.
- Matsuoka, Rieko. (2014). Does ‘language’ form our ‘thought’? *Східноєвропейський журнал психолінгвістики, 1*, 138–145.
- Pauliková, Klaudia (2019). Use of monologues, games and problem solving activities for development of speaking skills. *Educational Role of Language Journal, 1*(1), 83–92. https://www.researchgate.net/publication/336123585_Use_of_monologues_games_and_problem_solving_activities_for_development_of_speaking_skills DOI:10.36534/erlj.2019.01.08
- Rakugo: The Traditional Art of Storytelling* | Japan Wonder Travel Blog <https://blog.japanwondertravel.com/rakugo-japanese-storytelling-36260>
- Tanaka, Sakurako. (1993). *Talking through the text Rakugo and the oral / literal interface* [Thesis. University of Toronto].
- What is Rakugo? / Blog <https://learnjapanesepod.com/what-is-rakugo/>
- Vaage, Goran (2016). 外国語のユーモア教育について : 日本語学習者対象の授業および英語学習者日本人対象の授業のケーススタディーから. B 大阪大学日本語日本文化教育センター授業研究, 14, 11-21. <https://doi.org/10.18910/56961>
- 五十嵐江理 (2022). 日本語会話授業における小噺活用の効果について. About the Effects of Using Kobanashi in Japanese Conversation Classes. 鳴門教育大学国際教育協力研究 第16号, 85–91.
- 演目紹介・落語はじめの一步 | 落語芸術協会 <http://www.geikyo.com/beginner/repertoire.html>
- 大島 希巳江 (2006). 日本の笑いと世界のユーモア : 異文化コミュニケーションの観点から. 世界思想社.
- 川崎加奈子 (2014). 「落語」と「グローバル人材教育成」—伝える力を養う教材としての落語の可能性. B 長崎外大論叢, 18, 41-54.
- 畑佐一味・久保田佐由利 (2009). 「一人で演じる日本語会話: 小噺プロジェクトの実践報告」, 第16回プリンストン日本語教育フォーラム, pp.20–31.
- 落語の歴史について <https://wa-gokoro.jp/traditional-performing/rakugo/162/>

REFERENCES

- Babych, N. D. (1990). *Osnovy kultury movlennia*. Svit.
- Bassai, S. M. (2016). *Movna reprezentatsiia etnokulturnykh stereotypiv u nimetskomu pobutovomu anekdoti* [Neopubl. dys. kand. filol. nauk]. Zaporizkyi natsionalnyi universytet.
- Bihych, O. B., Borysko, N. F., Boretska, H. E., Haponova, S. V., Maiier, N. V., Nikolaieva, S. Yu., Oliinyk, T. O., Pysanko, M. L., Sazhko, L. A., Skliarenko, N. K., Smolina, S. V., Ustymenko, O. M., Khomenko, E. H., Chernysh, V. V., Sherstiuk, O. M., & Shuklina, S. I. (2013). *Metodyka navchannia inozemnykh mov i kultur: teoriia ta praktyka*. Vydavnychiy tsentr KNLU.

- Bohdanova, A. (2011). Linhvistychni osoblyvosti vyrazhennia komichnoho v yaponskykh humorystychnykh opovidiakh rakugo. *Movni i kontseptualni kartyny svitu*, 35, 8-12.
- Hrabovska, M. S., & Bilianina, T. S. (2017). Leksyko-stylistychni osoblyvosti yaponskykh humorystychnykh opovidei rakugo. V *Filolohichni nauky (chastyna 2)*. Zbirnyk materialiv pidsumkovoї naukovoї konferentsii studentiv ta vykladachiv. Dnipro, Aktsent. s. 30–33.
- Hrykun, Yu. O. (2022). Osvitno-rozvezhalne video (komichni stsenky v zhanri “mandzai”) yak suchasnyi zasib navchannia yaponskoї movy. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho linhvistychnoho universytetu. Serii Pedagogika ta Psykholohiia*, 37, 53–63. <https://doi.org/10.32589/2412-9283.37.2022.272897>
- Kardash, L. V. (2015). Spetsyfika monolohichnoho movlennia: psykholohichni ta linhvistychni aspekty. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu „Ostrozka akademiia”*. Serii Filolohichna, 57, 54–58.
- Kostiuchenko, K. (2015). Osoblyvosti navchannia monolohichnoho movlennia na zaniattiakh anhliiskoi movy u VNZ. *Naukovi zapysky RVV KDPU im. V. Vynnychenka. Serii: pedagogichni nauky*, 135, 135–139.
- Melnyk, O. A. & Ozarko, I. I. (2018). Rozvytok navychok monolohichnoho movlennia cherez chytannia profesiino-spriamovanoi literatury yak odyń i z shliakhiv uspishnoho navchannia anhliiskii movi u VTZN. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*, VI (63), Issue 153, 40–43. <https://doi.org/10.31174/SEND-PP2018-153VI63-09>
- Pavlova, L. V., & Serheieva, O. A. (2014). Humor v audytorii: vykorystannia ta riznomanitnist form. *Naukovi zapysky kafedry pedagogiky*, XXXV, 136–143.
- Pidruchna, Z. (2006). Navchannia spontannoho monolohichnoho movlennia. *Naukovi zapysky Ternopilskoho natsionalnoho pedagogichnoho universytetu. Serii: Pedagogika*. 4, 140–144.
- Prasko, A. Yu. (2012). Vykorystannia elementiv humoru v protsesi vykladannia inozemnoi movy u VNZ. V *Metodolohiia ta praktyka linhvistychnoi pidhotovky inozemnykh studentiv: zbirnyk materialiv mizhvuzivskoi naukovo-praktychnoi konferentsii*, Kharkiv, 18 kvitnia 2012 r. (s. 140–141), KhNMU, Kharkiv.
- Snikhovska, I. E. (2004). Kohnityvno-prahmatychnyi pidkhyd do analizu humorystychnoho tekstu. *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho universytetu imeni Ivana Franka*, 16, 140–141.
- Stavytska, I. V., & Kutsenok, N. M. (Uklad.) (2016). *Metodychni rekomendatsii do navchannia inshomovnoho profesiino oriientovanoho monolohichnoho movlennia studentiv tekhnichnykh universitetiv*. NTUU “KPI”.
- Tokarieva, T. S. (2020). Monolohichne movlennia yak zasib realizatsii komunikatyvnykh tsilei pry vyvchenni nimetskoi movy u starshykh klasakh zakladiv zahalnoi serednoi osvity. *Naukovi zapysky RVV KDPU im. V. Vynnychenka. Serii: pedagogichni nauky*, 190, 146-151.
- Hatasa, K. (2012). Integrating “Rakugo” and “Kobanashi” in Japanese Language Classes at Different Levels. *Japanese Language and Literature*, 46(1), 201–215.
- Matsuoka, Rieko. (2014). Does ‘language’ form our ‘thought’? *Ckhidnoievropeiskyi zhurnal psykholinhvistyky*, 1, 138-145.
- Pauliková, Klaudia (2019). Use of monologues, games and problem solving activities for development of speaking skills. V *Educational Role of Language Journal*, 1(1), 83–92. https://www.researchgate.net/publication/336123585_Use_of_monologues_games_and_problem_solving_activities_for_development_of_speaking_skills DOI:10.36534/erlj.2019.01.08

- Rakugo: The Traditional Art of Storytelling | Japan Wonder Travel Blog <https://blog.japanwondertravel.com/rakugo-japanese-storytelling-36260>
- Tanaka, Sakurako (1993). *Talking through the text Rakugo and the oral / literal interface* [Thesis. University of Toronto].
- What is Rakugo? / Blog <https://learnjapanesepod.com/what-is-rakugo/>
- Vaage, Goran (2016). Gaikoku-go no yūmoa kyōiku ni tsuite: nihongo gakushūsha taishō no jugyō oyobi eigo gakushūsha nihonjin taishō no jugyō no kēsu sutadī kara. V *Ōsakadaigaku nihongo nihon bunka kyōiku sentā jugyō kenkyū*, 14, 11–21. doi.org10.1891056961
- Igarashi, Eri (2022). Nihongo kaiwa jugyō ni okeru kobanashi katsuyō no kōka ni tsuite. About the Effects of Using Kobanashi in Japanese Conversation Classes. *Naruto kyōikudaigaku kokusai kyōiku kyōryoku kenkyū dai 16 gō*, 85–91.
- Enmoku shōkai - rakugo hajime no ippo | rakugo geijutsu kyōkai <http://www.geikyo.com/beginner/repertoire.html>
- Ōshima, Kimie (2006). *Nihon no warai to sekai no yūmoa: ibunka komyunikēshon no kanten kara*. Sekai shisōsha.
- Kawasaki, Kanako (2014). “Rakugo” to “gurōbaru jinzaī kyōikusei” — tsutaeru chikara wo yashinau kyōzai to shite no rakugo no kanōsei. V *Nagasaki Gaidai ronsō*, 18, 41–54.
- Hatasa, Kazumi & Kubota, Sayuri (2009). “*Hitori de enjiru nihongo kaiwa: kobanashi purojekuto no jissen hōkoku*”, dai 16 kai Purinsuton nihongo kyōiku fōramu, pp.20-31.
- Rakugo no rekishi ni tsuite <https://wa-gokoro.jp/traditional-performing/rakugo/162/>